

Sărmanul Dionis de Mihai Eminescu

Opera literara a lui Mihai Eminescu (1850-1889) creste cu toate radacinile in cea mai plina traditie si este o exponenta deplina , cu toate aspectele romantice ,a spiritului autohton . Eminescu este un povestitor fantastic , caruia i se impune nu observarea realitatii , ci recompunerea ei vizionara , grea de semnificatii adanci . Nimeni inaintea lui Eminescu si nimeni dupa el n-a reusit mai bine in acea pictura fantastica a realitatii , care aminteste arta unui William Blake.Nuvela „Sarmanul Dionis” este o constructie epica cuprinzatoare, posterioara romanului Geniu Pustiu. Nuvela a fost publicata in numarul din decembrie 1872-ianuarie 1873 al „Convorbirilor literare”.

Ca nuvela exemplara , de un perfect echilibru compozitional ,”Sărmanul Dionis” isi concentrează toate luminile asupra personajului principal , in scopul conturării trasaturilor sale caracteristice . De altfel asta si este definiția nuvela (<it novella ; nove - noutate , nuvala>)sa fie o specie a genului epic in proza , mai rar in versuri, de întindere medie , mai mare decât schița mai mica decât romanul , cu un singur fir epic , generat de o intriga puternica si un conflict concentrat ,in care este implicat un număr restrâns de personaje.

Titlul nuvelei are o structura subiectiva , punand in lumina pe Dionis , personajul principal eponim , iar apelativul „sarmanul” relevand conditia umila a protagonistului, din punct de vedere social,dar si spiritual deoarece nu reuseste sa se atinga planul absolutului.

Textul debuteaza cu monologul interior al protagonistului, individualizat prin puncte de suspensie si minuscula. Dionis, un tanar visator incurabil , copist , modest , neavand pe nimeni pe lume , intorcandu-se acasa intr-o seara de toamna prin ploaia rece,elemente romantice, mediteaza asupra teoriei lui Kant despre subiectivitatea spatiului si a timpului ca forme ale intuitiei, ale simturilor noastre. „Nu exista nici timp nici spatiu” ele sunt ipotezele fantasticului la care ajunge Dionis , fantastice nu pentru ca ar fi lipsite de logica , ci pentru ca presupun imprejurarile care trec dincolo de limitele experientei. Cand s-a oprit ploaia Dionis pleaca de la carciuma spre casa. Ea era inconjurata de ierburi ,iar peretii de abia se mai tineau .G.Durand , in studiul structuri autropologice ale imaginarului, afirma ca intre macrocosm si microcosmosul uman casa este un cosmos secund, obiect personificat , care ascunde centri de visare , ai plictisului , ai singuratatii , ai comuniunii cu ceilalti. In interior era o masa plina cu carti , un pat de scanduri acoperit cu paie ,iar pe unul din pereti era un tablou care il infatisa pe tatal sau. Autorul face o comparatie intre Dionis si chipul tatalui deducand o foarte mare asemanare.Mitul androgenului se releva inca din aceste randuri :tatal are o figura emaciata , semanand cu o femeie.

Printre teancurile de cartii Dionis gaseste cartea vechiului profet Zoroastru, si este cuprins in sfera visului. Personajul nu mai este el, Dionis , ci un altul , un calugar de pe vremea lui Alexandru cel Bun :personajul a regresat miraculos in timp, print-un straniu proces de metempsihoza inversa, granitile timpului si ale spatiului fiind abolite.Cartea sacra de origine iraniana, devine poarta de intrare in alt interval de spatiu-timp , liniaritatea universului disparand.Cartea este scrisa cu litere de neinteles , fiind o farama angelica , in timp ce la a saptea pagina se gasesc intotdeauna informatiile necesare pentru stapanirea esafodajului material. Maestru Ruben ii spune ca este adevarata teoria egipteana a trecerii sufletului prin mai multe trupuri. Odata aflat in posesia cartii , a instrumentului magic , Dionis-Dan paraseste lumea comuna , adapostindu-se pe luna , unde construiește un castel selenar pentru iubita lui. Ascensiunea se face prin eliminarea materialitatii si a fortei gravitationale ce tin fiiintele legate de pamant . Umbra , imateriala , este aceea care il calauzeste de-a lungul existentelor , insirate ca margaritarele pe o sfoara. Ruben este in realitate Satana , care pune la punct un plan diabolic , de a afla in ce consta taina de la pagina a saptea. Tranzbordarea pe luna este insotita de cunoasterea ingerilor, care trec in zbor diafan , ierarhizati intr-o nestiuta ordine , pe deasupra celor doi indragostiti . Aici el este preocupat de dumnezeire , crezand ca a devenit Dumnezeu , intr-o razvratire de arhanghel , fiind aruncat inapoi pe pamant. Lumea este structurata pe mai multe niveluri , iar Dionis confunda cerul in care se afla el cu ultimul.Dupa caderea luciferica ,spre deosebire de Lucifer , personajului i se ofera sansa de a se salva prin iubire. Ajuns inapoi in timpul sau si sortit unei existente banale , Dionis crede ca a visat si se dedica unei vieti domestice , prin casatoria cu Maria.

Visul se multiplica in selator , fara a mai distinge realitatea , fara a se mai realiza diferenta dintre real si ireal , intre intamplat si neintamplat. In acest univers , singura ce stapaneste caruselul de existente ramane umbra.Ea are o simbolistica speciala , reprezentand partea eterna a fiintei , separata de sufletul nemuritor, fiind un registru al acestuia.

In finalul nuvelei , care nu coincide cu deznodamnatul , Eminescu subliniaza ideea viatii ca teatru. Cu privire la trecerea sufletului de la un corp la altul autorul da un citat din Theophile Gautier:"Imi pare c-am trait odat in Orient , si cand in vremea carnavalului ma deghizez cu vreun caftan , cred a relua adevaratele mele vestimente . Am fost intotdeauna surprins ca nu pricep curent limba araba . Trebuie s-o fi uitat".--- Interogatiile retorice asociate studiului lui Th.Gautier ambiguizeaza o data in plus finalul , deschis intrepetarilor.

Fantasticul este generat pe baza substantei epice romantice , astfel incat pactul mefistofelnic , ambitia luciferica , rasturnarea cronologiei, dedublarea , umbra , transfigurarea infernala a spatiului , visul in vis devin specifice fantasticului romantic.

Autorul concret organizeaza universul fictional , isi asuma functia narativa , regizora si de interpretare , raportandu-se la cititor atat in expozitiune cat si in final , iar distanta narator personaj este in linii mari respectata prin obiectivitate dar apar si accente de subiectivism . Epitetele eminesciene apar mai intotdeauna in grupe de trei („cerul adanc albastru”, „flori albastre”) si intr-un amestec caracteristic al epitetului sensibil cu cel moral, ca si cum ele ar apartine de drept aceluasi plan.

Unitatea spirituala a universului de imagini , sensebilitatea adanca , reactia discreta si neintrerupta in nuante de valoare estetica si efect emotional , puterea sfanta a iubirii si simtului organic al naturii , frenezia unei vieti cosmice si a unei experiente spirituale supreme , ca si stilul care imbraca toate intr-o nebanuita prospetime toate , laolalta, asigura nuvelei Sarmanul Dionis locul cel dintai in cadrul prozei fantastice si filozofice , de natura romantica , a lui Eminescu si o ridica in randul valorilor literare romanesti nemuritoare.